

TANULMÁNY

VESZÉLYES CSALADOK, VESZÉLYES SEGÍTŐK

Ha fel kellene sorolni azt a néhány társadalmi problémát, mely a fejlett nyugati országok közvéleményét mostanában a leginkább foglalkoztatja, a gyermekek elhanyagolása, bántalmazása, illetve a gyermekek sérelmére elkövetett erőszak kérdésköre úgy gondolom, mindenütt szerepelne e fontossági listán. Valószínűleg nem azért, mert ott több gyermek esne áldozatául ilyen cselekedeteknek, hanem azért, mert az említett országok társadalma mostanában ezekre a problémákra reagál érzékenyebben. Az állítás ellenkezője is igaz: attól, hogy ezek a kérdések nálunk még nincsenek annyira az érdeklődés középpontjában, nem valószínű, hogy itt kevesebb lenne az elhanyagolt, bántalmazott gyerek – mindössze kevesebb figyelem jut világnak ezen a felén ezekre a kérdésekre: a közvélemény egyéb dolgokon háborog, a segítő intézmények esetei is igen ritkán kapnak ilyen címkét. Mintha a jelentkező problémák tömegéből nem a gyermekek sérelmét látnánk meg első pillantásra.

Nyugaton a témának sok könyvtárnyi szakirodalma, az ebbéli problémák kezelésének részletesen kidolgozott eljárásrendje van. Egyetlen részlettel szemléltetve ezt a jelenséget, bármely skóciai kisváros szociális irodájában például ott áll egy kézikönyv, melyből a dolgozók alaposan kimunkált és részletes útmutatást kaphatnak, mi is a teendő, ha történetesen egy névtelen telefonhívást kapnak, melyben az anonim bejelentő elmondja, hogy egy gyereket súlyosan bántalmaznak...

A témával foglalkozó szakirodalom kiemelkedő darabja Péter Dalé, Murray Davis, Tony Morrison és Jim Waters könyve, a *Veszélyes családok*¹. Kiindulópontjuk az, hogy a gyermekek sérelmére elkövetett erőszakos bűncselekmények 88%-ában a szülő vagy valamelyik a családtag az elkövető. A családban azonban legtöbbször az áldozaton és az elkövetőn kívül más családtagok is élnek, akik szintén hozzájárulnak a tett elkövetéséhez azzal, hogy nem cselekszenek idejében, és nem adnak vészjeleket, így aztán nem tudják, vagy nem is akarják megvédeni az áldozatot, esetleg aktívan részt is vesznek abban a folyamatban, melynek végpontja az erőszak.

Ugyanez a helyzet a „veszélyes családok” tágabb társadalmi környezetével, melyben akár az esetben résztvevő segítő szakemberek és intézmények is hozzájárulhatnak a veszélyeztető dinamika fenntartásához. A könyv azt a jelenséget vizsgálja, hogy hogyan működik ez a professzionális veszélyeztetés. Az itt következő részlet a könyv 6. fejezete, melyben a bemutatott eset segítségével a szövegbeli előre és hátrautalások ellenére is plasztikusan kirajzolódik a szerzők gondolatrendszere. Az említett jelenségek éles és kritikus bemutatása rendkívül gondolatébresztő lehet a hazai segítő szakemberek számára is.

/A fordító/

ESETTANULMÁNY

A „veszélyeztetett” családok olyan társadalmi környezetben élnek, mely sokszor – ha nem is szándékosan – maga is szerepet játszik a családon belüli veszélyeztetés dinamikájának alakulásában és a veszélyeztetés fenntartásában. Könyvünkben eddig leírtuk, milyen jelentőséggel bírnak és hogyan működnek a családokat és a segítőket összefűző rendszerek. Ez az öt rendszer nagyság szerinti sorrendben a következő:

¹ A mű eredeti címe: *Dangerous Families Assessment and Treatment of Child Abuse* /Routledge, London and New York, 1989/

3British National Society for the Prevention of Cruelty to Children: Brit Nemzeti Gyermekvédelmi Társaság, melyet 1884-ben alapítottak a gyermekek bántalmazásának megelőzésére. Tagjai terapeuták, tanácsadók, szociális munkások.

1. A család rendszere
2. A terápiás rendszer
3. A team rendszere
4. Az intézményközi kapcsolatok rendszere
5. A családok és az intézmények rendszere

Hangsúlyoztuk, hogy a veszélyesség nemcsak a családok sajátossága, hanem ilyenek lehetnek a segítő kapcsolatok /a terápiás rendszer/, a szakmai teamek és a különböző intézmények kapcsolata is. Azt javasoltuk, hogy abban az esetben, ha az első négy rendszerben a folyamatok hatástalanná válnak vagy elakadnak, hívjunk össze család-intézmény találkozókat, ahol a beavatkozás eszköze lehet az új /az 5./ rendszer megalakítása.

Ebben a fejezetben nyomon követünk egy olyan esetet, melyben az első eset-konferencia kezdetétől nyilvánvaló volt, hogy egy kiscsecsemő komoly veszélyben van. A család veszélyeztető működésével párhuzamosan a segítő tevékenységének is voltak ilyen vonásai. A továbbiakban leírjuk, milyen hatással volt a beavatkozás az említett 5. rendszerre.

AZ ELSŐ ESET-KONFERENCIA /ELSŐ HÓNAP/

Az NSPCC team³ Sandráról egy olyan eset-konferencia vezetése során hallott először, melyet a lány pártfogó-felügyelője kezdeményezett, aki komolyan aggódott pártfogoltja 1 hónapos gyermekének biztonságáért. Aggodalmai abból táplálkoztak, hogy látta, hogyan bánik Sandra a macskájával: mikor az állat passzív volt, kényeztette és túláradó érzelmekkel borította el, mikor viszont a cicának szüksége volt valamire, akkor Sandra agresszíven és erőszakosan reagált. Ennek eredményeképpen az állat alaposan összezavarodott.

A pártfogó féltelme, hogy a gyerek hasonló végletes viselkedésnek van kitéve, igaznak bizonyult. Sandra kezdetben következtelenül, ambivalens érzelmekkel kezelte Jeremyt, akit egyébként megfelelő időben, normál szüléssel hozott a világra. Feljegyezték róla, hogy úgy bánt a csecsemővel, mint egy játék babával, kiszámíthatatlan módon hol túl figyelmes, hol elutasító volt. A gyereknél hamarosan evési és alvási problémák alakultak ki.

Sandra nagyon elégedett volt Jeremyvel az első hetekben, tizenhárom órát alszik és utána csak 28 gramm tejet iszik. Sandra úgy okoskodott, hogy addig nő, amíg alszik. A védőnő a gyereket mindig makulátlanul tisztán, de néha lehülve, néha pedig hét-nyolc takaró alatt verejtékezve találta a kiságyban. Mind a pártfogónak, mind a védőnőnek feltűnt, hogy milyen riasztóan izgatott lett Sandra, mikor a gyerek sírt, és úgy értelmezte, hogy a sírás kritika, mely neki, mint anyának szól. A feljegyzésekben az is szerepelt, hogy Sandra erősen megszorongatta a gyerek arcát, mikor az néhány hetes volt, de ennek semmilyen nyoma nem maradt. Ezeket az aggodalmakat fokozta az a tisztasági mánia, mely már korábban is árulkodott a Jeremyvel való kapcsolat milyenségéről.

A háttér

Az esetkonferencián úgy határoztak, hogy ezt a különösen nyugtalanító esetet a Sandra családi háttéréről és jelenlegi kapcsolatairól elérhető információk összefüggéseiben beszéljük meg. Tudták, hogy Sandra első gyereket akkor szülte, mikor még ő maga is iskolába járt. Az ekkor hat éves Robertet egy rokon nevelte, aki egyben a gyerek törvényes képviselőjét is ellátta. Sandrának zaklatott gyerekkora volt, meglehetősen zavarosnak tűnő családi kapcsolatokkal, nevelőapák egész sorozatával. 9 éves korától egyre zavartabbá és nehezen kezelhetőbbé vált, ami iskolakerülésben és egyéb súlyos öndestruktív viselkedésformákban nyilvánult meg. 12 éves korában családon belüli szexuális erőszak

áldozata lett, melynek következményeképpen az elkövető nevelőapa börtönbe került. Mikor kiszabadult és visszatért az otthonába, a hatóságok semmilyen hivatalos lépést sem tettek, hogy megvédjék tőle Sandrát. A lány saját elhatározásából ment el otthonról és hamarosan terhes lett Róberttel.

Az elmúlt hónapokban albérlőként lakott egy lakótelepi lakásban, és robbanékony, kiszámíthatatlan kapcsolatot tartott fenn barátjával, Daviddal. Dávid volt Jeremy apja, de nem lakott velük. Tudomásunk szerint hogy Sandra nem nagyon tartotta a kapcsolatot gyermekkori családjával.

Az eset megbeszélése

A résztvevők úgy érezték, hogy – bár a gyerek még nem szenvedett látható sérüléseket, ill. nem volt elhanyagolt állapotban – testi épsége mégis jelentős veszélyben van. A szociális osztály képviselőjének álláspontja az volt, hogy e nagy kockázat ellenére sincs semmiféle jogi alapja annak, hogy kezdeményezzék a gyerek intézeti elhelyezését.

A résztvevők számára nyilvánvalóvá vált, milyen kevés információval rendelkeznek, különösen Sandra pszichiátriai kórtörténetéről. További aggodalmakat keltett, mikor a pártfogó elmondta: el tudja képzelni, hogy Sandra kidobja a gyereket a hetedik emeleti ablakból. „Mint ahogy a nagykönyvben meg van írva” – jegyezte meg valaki. Annak ellenére, hogy Sandra és a gyerek már sok támogatást kapott, felmerült, hogy egy nemrég megnyílt és önkéntes szociális munkásokkal működő családsegítő központtól kérjenek segítséget számukra. A konferencia résztvevői úgy döntöttek, hogy négy hét múlva újra összegyűlnek. Időközben megszervezik, hogy Sandra és Jeremy eljusson a családsegítőhöz, és a hiányzó információkat is beszerzik más szervezetektől.

MÁSODIK ESET-KONFERENCIA /MÁSODIK HÓNAP/

A második találkozót a tervezettek szerint tartották meg, melyen két szociális munkás is részt vett a családsegítőből, ahova Sandra már rendszeresen bejárt Jeremyvel. A lány továbbra is nyíltan beszámolt pártfogójának a gyerekekkel kapcsolatos aggasztó esetekről, többek között arról, hogy egyszer mérgében belevágta a gyereket az ágyba. A pártfogó hozzátette, hogy Sandra mostanában hátborzongató részleteket kezdett mesélni arról a félelméről, hogy kidobja a gyereket az ablakon.

A családi orvos megerősítette, hogy Sandra kilencéves kora óta többször megfordult pszichiáternél. Számos elmeorvos látta egy sok-sok ülésben, de kevés igazi kezelést kapott. A különböző szakvélemények egyetlen ponton egyeztek meg: abban, hogy a lány nem pszichotikus.

A családsegítő központ munkatársai elmondták a Sandrával kapcsolatos első benyomásait. Nagyon feszültnek látták, aki keményen próbálja azt a látszatot kelteni, hogy meg tud birkózni a feladatával – de közben maga sem hitte ezt el igazán. Sandra Jeremyvel való viselkedésének néhány vonása már komoly aggodalmakat okozott a családsegítőben. Feltűnt tisztasági mániája, és azt is észrevették, hogy Sandra fejjel lefelé fordította a gyereket, mikor az bőfizett, ezért nem lett soha piszkos a ruhája.

A szociális osztály sok információt szerzett be arról, milyen szervezetek és hogyan foglalkoztak Sandra családjával, mikor még gyerek volt. Valójában igen sok kapcsolatuk volt szociális munkásokkal, speciális nevelési ill. pszichiátriai intézményekkel.

A kórtörténet szerint Sandra első öndestruktív cselekményét 7 éves korában követte el: egy olyan sebet ejtett magán, amit 48 óltással kellett összevarrni. Egész gyerekkorán át végig folytatódta e bizarr, önmaga ellen forduló események, melyek lehangolt kedélyállapottal, visszahúzózással, hallgatással jártak együtt. Sandrán az összes olyan jelzés és tünet megfigyelhető volt, mely általában a szexuálisan bántalmazott gyerekekre jellemző, de ezt a segítők ekkor még nem vették észre.

Az esetkonferencia résztvevői haragudtak egykori kollegáikra, akik nem tettek semmit annak érdekében, hogy megvédjék a gyerek Sandrát, és pesszimizmussal néztek a lány jövőjére. Mindezzel együtt a Sandrával közvetlen kapcsolatban álló szociális munkások úgy érezték, annak ellenére, hogy ilyen borzasztó gyerekkora volt, sok olyan pozitív tulajdonsággal rendelkezik, amire a terápiás munka alapozható. A lány rendszeresen bejárt a családsegítő központba, ahol meglehetősen nyíltan beszélt nehézségeiről. A gyerek legtöbbször békésen és kezelhetően viselkedett, és Sandra legtöbbször olyan benyomást keltett, hogy általában jó anyja a gyerekének. Az esetkonferencia arra a következtetésre jutott, hogy Sandra és Jeremy hozzászólt ahhoz, hogy a családsegítőbe járjon és ez a terápiás folyamat szempontjából reményekkel kecsegtetett.

HARMADIK ESET-KONFERENCIA /HATODIK HÓNAP/

A harmadik eset-konferenciát négy hónap múlva a családsegítő munkatársainak kérésére sürgősséggel hívták össze. Beszámoltak arról, hogy egy ideje egyre jobban aggódnak Jeremy biztonságáért és most már kifejezetten féltik őt Sandra kezei között. Elmondták, milyen rendkívül feszült lett Sandra az elmúlt héten a családsegítőben és hogy azt mondta, elege van Jeremyből és adni fog valamit neki, amitől beteg lesz és kórházba kerül, és akkor ő rendbeteheti ezalatt a lakását. A délután folyamán még azt is mondta, hogy Jeremynek az előző nap kora este óta nincs meg a cumisüvege. Kevéssel ezután a gyerek beteg lett, és mikor Sandra arrébb rángatta őt, hogy tisztába tegye, látszott, hogy a pelenkája szokatlanul elhanyagolt állapotban van. Ez az egyre erősödő feszültség akkor tetőződött, mikor Jeremy nagyon nyugtalan és elégedetlen volt, és Sandra, mikor meghallotta a sírását, felemelte a gyereket a saját szemmagasságába és teljes erejéből az arcába ordította: „KUSS!” A gyerek azonnal elhallgatott és nem sokkal ezután úgy nézett ki, mint aki sokkos állapotba került.

A családsegítő munkatársa sürgősen kért egy időpontot a családi orvostól, aki teljesen reakcióképtelennek és ernyedtnak találta a gyereket. Nem tudta felkelteni Jeremy érdeklődését és valamiképpen kiszáradtnak is nézett ki a kicsi. Az orvos ragaszkodott ahhoz, hogy a gyereket kórházba vigyék.

Annak ellenére, hogy a kórházi személyzetnek tudomására hozták az eset történetét, sem a kórház, sem a családsegítő munkatársai nem értesítették a hivatalos gyermekvédelmi szervezet/a szociális osztályt ill. az NSPCC gyermekvédelmi csoportját/ azelőtt, hogy három nap múlva hazaadták Jeremyt. Ettől kezdve Sandra folyamatosan aggasztó dolgokat mondott a Jeremyvel való kapcsolatáról. Egyre inkább erőszakos gondolatok szállták meg barátjával kapcsolatban is, és lelkesen beszélt arról, hogy hogyan próbál kárt tenni benne.

Nehéz volt megítélni, mennyire voltak pontosak Sandra beszámolóit ezekről az esetekről. Mindenesetre Dávid – aki szintén kapcsolatban volt a pártfogó felügyelővel – nem panaszkodott erről. Viszont Dávid szerint Sandra azt mondta, hogy bármit megtehet a családsegítőben, akár szurkálhatja is a gyereket, de akkor is támogatják. A pártfogó felügyelő elmondta, hogy nagyon kudarcosnak érzi a Sandrával és Daviddal folytatott munkáját és Jeremy biztonságáért sokkal jobban aggódik most, mint valaha. Az esetkonferencián részt vett egy új védőnő is, aki azért került kapcsolatba velük, mert Sandra időközben egy másik területre költözött. Megfigyelései szerint Jeremy normálisan fejlődött és jól gondozottnak tűnt. Ennek ellenére Sandrát olyan anyának tartotta, akivel nagyon nehéz kapcsolatot teremteni ill. megérteni őt. A családsegítő munkatársai elmondták, hogy úgy érzik, mintha egy időzített bombán ülnének. Mivel komolyan aggódtak Jeremy biztonságáért, kiterjesztették hatókörüket, és szinte váltották egymást Sandra otthonában, még esténként és a hétvégeken is.

Az esetkonferencia dinamikája

Az elnök számára ez az összejövétel arról szólt, hogy mennyire elakadtak az esettel. Minél tovább ültek ott, annál több súlyos aggodalomra okot adó dolog került elő, a nyugtalanság egyre fokozódott. Az elnök megpróbálta tisztázni, milyen választásuk lehet a különböző intézményeknek, és megjegyezte, hogy az, ahogy Sandra próbára teszi a szervezetek türelmét, és erőszakkal fenyegetőzik, könnyen önbeteljesítő jóslattá válhat. Egyetértettek abban, hogy Jeremy nagy veszélyben van, és az elnök számára nyugtalanító volt látni, hogy Sandra kétségbeesetten és burkoltan azt közli az őt segítő szervezetekkel, hogy védjék meg tőle Jeremyt.

A szociális osztály álláspontja változatlanul az volt, hogy nincs elégséges bizonyíték, ami alapján Jeremyvel kapcsolatban kötelező érvényű gyermekvédelmi eljárást kezdeményezhetnének: ideiglenes elhelyezést ill. védelembe vételt. A konferencia résztvevői leblokkoltak ennél a jogi „megoldhatatlanságnál”, melybe hamarosan más megoldhatatlanságok is keveredtek. Úgy nézett ki, hogy az esetben közvetlenül résztvevő segítők különböző terápiás modelleket követnek, melyek így aztán kioltották egymást. Az intézményrendszer működése e konferencián jól szemléltette azt, hogy az „asztal alatti” rejtett napirendi pontok hogyan avatkoznak bele az asztal fölött folyó probléma-megoldó tevékenységbe. Minél keményebben dolgozott mindenki, hogy fenntartsa a beavatkozás stílusára és mélységére vonatkozó álláspontját /ideértve a be nem avatkozását is/, annál aggasztóbb és terméketlenebb lett a konferencia.

Ez az eset-konferencia abban az időben ült össze, mikor a team ezeket az intézmény-közi kerekasztal-megbeszéléseket mint a beavatkozás eszközét kívánta használni, ha az intézmények elakadtak az esettel. Az elnök azt javasolta a résztvevőknek, hogy – mivel egyetértettek abban, hogy Sandrát pontosan tájékoztatni kell arról, hogy a szakemberek mennyire aggasztónak tartják, azt, ahogy ő Jeremyvel bánik – erre a legjobb alkalom egy intézmény-közi kerekasztal-megbeszélés lenne. E kerekasztal-beszélgetések alap-formájának leírása megtalálható a 2. fejezetben. Ezek külső beavatkozást jelentenek a család és segítői rendszerbe, és a team egy olyan tagja hívja össze őket, aki előzőleg nem vett részt az esetben.

KEREKASZTAL-BESZÉLGETÉS KÉT HÉT MÚLVA /HATODIK HÓNAP/

A beszélgetést az jellemezte, hogy a segítők jobban aggódtak, mint maga a család. A 2. ábra a spontánul kialakult ülésrendet mutatja. Az ülés két órán keresztül tartott. A fontosabb események a következők voltak: Az első bemutatkozó körben valamennyi szakember elmondhatta, mi az ő speciális szerepe. A szociális munkás szerint feladata segíteni azoknak a családoknak, akiknek problémáik vannak, hogy megbirkózhassanak nehézségeikkel. Mint a helyi hatóság képviselőjének, törvényadta joga a veszélyben lévő gyermekek megvédése.

A pártfogó felügyelő elmondta, hogy a próbára bocsátás időszakában kötelessége tanácsot adni, illetve segíteni, támogatni Sandrát. A vezető védőnő bemutatkozó szavai szerint az ő felelőssége a védőnő munkájának irányítása, ehhez a védőnő hozzátette, hogy az övé pedig figyelemmel kísérni Jeremy fejlődését. A családsegítő munkatársai elmondták, hogy az ő feladatuk olyan családok támogatása, akik nehézségekkel küszködnek. Az NSPCC-team képviselője azzal kezdte, hogy egyik feladata olyan esetkonferenciák levezetése, ahol egy gyerekkel kapcsolatban valamilyen aggodalom merült fel, így most ő ezt teszi e család esetében. A másik feladata tanácsot adni azoknak a segítőknek, akik a családokkal dolgoznak, a harmadik pedig, hogy közvetlenül dolgozzon olyan családokkal, amelyekből a gyerekeket kiemelték. Látnia kell, a problémák megoldhatók-e, és a gyerek visszatérhet-e, a családjába.

A második körben, mely a „Mi a probléma?” kérdésről szólt, ennél sokkal fontosabb folyamatok kerültek felszínre. Az előző három eset-konferencián megbeszéltek ellenére a gyámügyi előadó úgy érezte, hogy nincs problémája a családdal. A pártfogó felügyelő szintén nem volt biztos abban, hogy van valami problémája az esettel. Azt szerette volna biztosan tudni, hogy Sandra akkor is kaphat segítséget, mikor a családsegítő stábjá éppen nem elérhető. A vezető védőnő nem jelzett semmilyen problémát. A védőnő elmondta, hogy csak nemrég került kapcsolatba Sandrával, aki kezdetben azt állította, hogy nincs szüksége védőnőre. Mindezzel együtt nincs semmi gondja Jeremy fejlődésével, és Sandra rendszeresen elviszi ellenőrző vizsgálatra a gyereket.

Dávid úgy érezte, hogy Sandra anyjával van problémája, aki rossz hatással van a lányra. Sandra hosszabban beszélt, főleg a Daviddal való kapcsolatáról: „Azt akarom, hogy elmenjen, de nem megy el...Mikor elmegy, azt akarom, hogy jöjjön vissza...Mikor nem azt csinálja, amit akarok, akkor üvöltök vele, és amikor azt csinálja, amit akarok, én még mindig üvöltök vele.” Ez a következőkben tetőződött: „Jeremyn töltöm ki a haragomat, ami Davidnek szól.”

A családsegítő munkatársai elmondták, hogy a legfőbb problémájuk az, hogy aggasztja őket, ahogyan Sandra viselkedik, amikor ideges: „Olyan játszmákat játszik a gyerekkel, hogy elakad a lélegzetünk”. Sandra egyetértően mosolygott, és hozzátette: „Sokszor ugrattam magukat, hogy hozzávágom a falhoz, de aztán sohasem tettem.”

Az NSPCC csoport tagja elmondta, hogy az ő nagy problémája az, hogy mivel elnőkölt az első három ülésen is, tudja, hogy a segítő szakembereknek más aggodalmaik is vannak, amit nem mondtak el nyíltan ezen a megbeszélésen. Az alapján, amit az előző eset-konferenciákon hallott, nagyon aggasztónak találja Sandra és Jeremy viszonyát, és tart attól, hogy az anya súlyos sérülést okozhat gyermekének. Nyugtalanította, hogy a segítők ezt elmondták neki, de közvetlenül Sandrának nem. Sandra így felelt: „Igazat kell mondaniuk, nemde?”

Szoborépítés

Elég idő volt még arra, hogy megformázzák a család és segítőik szobrát két nézőpontból, először Sandráéból, azután Dávidéből.

Sandra szobra

Sandra azzal kezdte, hogy kiválasztotta azt a személyt, aki a legközelebb áll hozzá: Jeremyt, időközben átvéve őt Dávid öléből. A második legfontosabb személy a pártfogó felügyelő volt, akit úgy karikírozott, mint aki rengeteg tanácsot ad neki, a rá jellemző pozíciónak pedig ezt tartotta: „Csak egy nagy nyitott száj!” A családsegítő két munkatársát körülbelül egyforma közelre helyezte, de a csoport vezetője megkérte, hogy állítsa be őket úgy, hogy látsszon a különbség. Először addig kellett ügyeskedniük, míg csaknem ugyanarra a pontra álltak, később Sandra ezt átalakította így egyikük órá, másikuk Jeremyre figyelt. Sandra úgy érezte, hogy a szobor fizikai közelsége kibíráhatatlan, és nem engedte meg egyetlen segítőnek sem, hogy megérintse őt. Saját pozíciója azt mutatta, hogy mindig elárasztják a túlerővel rendelkező segítők, amit fizikailag kényelmetlennek érzett, és eltolta őket magától. Sandrának több helyre volt szüksége.

Dávid szobra

A Dávid alkotta szobornak két lényeges vonása volt, az egyik azonnal feltűnt: ő tartotta Jeremyt. Másodsor: az összes segítőt visszatolta egyenesen hátra, Sandrához közel, kihagyva Jeremyt és saját magát. Önmagát és a gyereket Sandrától különállónak érezte – a lánynak vannak problémái, és azok az ő segítői.

Írásbeli üzenet

A gyámügyi előadó azt javasolta, hogy a szülők saját maguk kezdeményezzék Jeremy intézeti elhelyezését. Sandra és Dávid ezt egységesen visszautasította. A pártfogó felügyelő felajánlotta, hogy segít Sandrának, hogy „Jobban érezze magát és elégedettebb legyen”, és még több segítséget és barátságot ígért a lánynak. Sandra ezt elfogadta. A családsegítő munkatársai további segítséget kínáltak. Sandra ezt is elfogadta, valamint azt is, hogy a védőnő dolga az, hogy figyelemmel kísérje Jeremy fejlődését. Az NSPCC csoport tagjának álláspontja az volt, hogy hivatalosan vizsgálják ki, hogy a törvény szerint szükséges-e Jeremy intézeti gondozásba vétele. Sandra ezt érdeklődéssel vette tudomásul, de nem úgy tekintett rá, mint ami időszerű lenne.

A történet megbeszélése

Röviden leírtuk a kerekasztal-megbeszélés menetét az egyes intézmények képviselőinek szempontjából, de ez nem tükrözi a közöttük lévő kapcsolatokat, illetve azt, hogy milyen kölcsönhatásban voltak Sandra és Dávid helyzetével. Egy ilyen ülés hiteles ábrázolásához éppúgy szükség lenne a nem verbális, mint a verbális jelzések bemutatására, ami viszont igen nehéz egy ilyen munkában.

A kerekasztal-beszélgetés egészéről az NSPCC csoport azt feltételezte, hogy bizonyos segítők túl nagy szerepet vállaltak, és jócskán belegabalyodtak az esetben. Így aztán elakadtak: minél keményebben dolgoztak, Sandra annál rosszabb anya lett, ami még keményebb munkára ösztönözte őket. Klasszikus circulus vitiosus jött létre. Az esetben belebonyolódott szociális munkások abban reménykedtek, hogy igaz ugyan: Sandra keményen próbára teszi az elszántságukat, de ha elfogadóan viselkednek, akkor Sandra bízni fog bennük, viselkedése és magatartása érettebbé válik. Másrészről megfigyelték, hogy a védőnő szintén nagy gonddal értékelte részvételét, de egyáltalán nem volt szándéka ugyanolyan mértékig belefolyni az esetben, mindössze figyelemmel akarta kísérni Jeremy fejlődését. Ezt a hozzáállást a vezetője is támogatta. A gyámügyi előadó egy teljesen más „megoldást” javasolt: hogy Sandra kapjon némi pihenőt. Ez különbözött a terápiás javaslatoktól, de a helyi gyámügy abban az időben éppen ezzel a modellel próbálkozott.

A segítőcsoportot ekkor leginkább a terápiás modellek összeütközése jellemezte. Ezt nemcsak az egyes szervezetek eltérő orientációja, hanem az esetben résztvevők személyiségének eltérése is motiválta. Teljesen különbözőképpen látták, hogy mire lenne szüksége Sandrának. Volt, aki intenzív és szülői gondoskodáshoz hasonló foglalkozást javasolt, volt, aki egyéni ill. párterápiában gondolkodott, melyen Daviddal együtt kellene részt venniük. A másik szélső nézőpont az volt, hogy Sandra viselkedése manipulatív, figyelem-felhívó, és Jeremyt használja arra, hogy felkeltse és fenntartsa azoknak a segítőknek a figyelmét, akik túlzottan is belekavarodtak az esetben.

A csoport így érezte, hogy ez a sokadik ugyanolyan kerekasztal-megbeszélés volt, mint az előzőek, ahol kevés új dolog történt. Mindezzel együtt az eddigi tapasztalatok azt mutatták, nem kizárható, hogy a következő hetekben lényeges változások történnek. A csoportban felmerült az a kérdés: az esetben túlságosan is belebonyolódott segítők képesek lesznek-e kontrollálni saját részvételüket, vagy Sandra viselkedése tovább romlik, még több időt és segítséget követelve.

Fejlemények

A kerekasztal-beszélgetés utáni viszonylagos csendet egyre feszültebb és aggodalmakkal teli időszak követte, mivel Sandra újra drámai, fenyegető jelzéseket adott Jeremyvel kapcsolatban. A

családsegítő munkatársai és a pártfogó felügyelő ismét munkaidejükön túl is vigyáztak Jeremyre, és részt vettek a gondozásában, mivel félték a gyereket egyedül hagyni Sandrával.

Végül egy késő este parázs veszekedés tört ki a házban, ahol a lány lakott, és a szomszédoknak és a családsegítő munkatársainak erővel kellett visszatartaniuk Sandrát, aki ittas és hisztérikus állapotban volt. „A rendőrség is kijött, ennek következményeképpen a mentők elvitték a lányt a helyi kórház elmeosztályára. Ekkor a gyámhatóság végül is elrendelte Jeremy intézeti gondozását, mivel Sandrát kötelező érvénnyel benntartották a pszichiátrián.

NEGYEDIK ESET-KONFERENCIA /HETEDIK HÓNAP/

A Jeremy intézetbe kerülése körüli drámai események után egy újabb konferenciát hívtak össze, hogy áttekintsék a kialakult helyzetet. Minden segítő, aki közvetlenül részt vett az esetben, megkönnyebbülést érzett, hogy a gyerek most a szó szoros értelmében biztonságos helyen van. Hozzátették, hogy minél többet próbáltak „segíteni” Sandrának, annál „ördögibb” lett a lány. A konzultáns pszichiáternek az volt a véleménye, hogy Sandra mentálisan nem beteg, de robbanékonysága személyiség-zavart tükröz, és ő is osztotta a gyerek biztonságával kapcsolatos aggodalmakat. A konferencia számára nem volt kétséges: folytatni kell az elkezdett elhelyezési folyamatot, és határozottan kell javasolni kell a bíróságnak az állami nevelés elrendelését. Az NSPCC később azt javasolta, hogy mérjék fel a helyzetet, és dolgozzanak tovább Sandrával Jeremy jövőjét illetően.

Néhányuknak fenntartásaik voltak azzal kapcsolatban, hogy pontosan milyen kemény bizonyítékok bocsáthatók a fiatalkorúak bíróságának rendelkezésére az állami gondozás elrendelését támogatandó. Azzal azonban mindannyian egyetértettek, hogy egy ilyen, a szakértők által nagyon is veszélyesnek tartott helyzetben a gyerek biztonságát nem lehet tovább kockáztatni amiatt a félelem miatt, hogy a bizonyíték nem lesz megfelelő. Az NSPCC csoport hangsúlyozta, hogy az intézeti elhelyezéssel egy új terápiás helyzet állt elő, ahol újra meg kell szabni a határokat, és ezzel párhuzamosan nyomatékosan meg kell mondani Sandrának, ha viselkedése elfogadhatatlan. Az intézeti elhelyezés elrendelését nem a folyamat végének tekintették, hanem egy olyan pontnak, ahol Sandra újra végiggondolhatja Jeremyvel való kapcsolatát.

Fejlemények

Az eset-konferencia után Sandrát tájékoztatták arról, hogy a tervek szerint Jeremy egyelőre intézetben marad, és az NSPCC csoport foglalkozik majd az anyával, hogy megállapítsák, visszakérülhet-e a gyerek őhöz. Sandra megkönnyebbüléssel reagált Jeremy intézetbe kerülésére, és jelezte: nem ellenezné, hogy kérje is azt. Dolgozni akart az NSPCC csoporttal annak megértésén, miért fordultak ilyen rosszra a dolgok Jeremyvel. A gyerek a helyi nevelőotthonba került, Sandra következetesen és pontosan látogatta őt hetente kétszer a láthatási alkalmakkor.

A fiatalkorúak bíróságán

A gondozásba vétel folyamán Jeremy apja, Dávid jelezte: külön eljárást indít azért, hogy Jeremy törvényes gyámja maradjon. Nem akarta, hogy Sandránál vagy a helyi hatóságok felügyelete alatt legyen a gyerek. A bíróság elutasította a kérését. A bíróság elfogadta a helyi hatóságok jelentkezését, mert így elkerülhető, hogy a gyereket elhanyagolják, megfelelő fejlődését akadályozzák. Sandra nem kérte, hogy nála helyezték el a gyereket, mivel részt fog venni az NSPCC csoporttal a helyzet felmérését szolgáló munkában.

A felmérés

A NSPCC csoport alapelve az volt, hogy a hivatalos felmérés ideje alatt megkérik a többi szervezeteket, hogy ne, vagy csak csökkentett mértékben vegyenek részt a folyamatban. Az eset folytatása szempontjából fontos volt tisztázni, melyik szervezetnek mi lesz a szerepe. Megállapodtak, hogy ebben az esetben nem lenne jó, ha a családsegítő munkatársai intenzív és „éltető” kapcsolatot tartanának a lánnyal. Ez ellentmondana annak, hogy az NSPCC csoport felméri: a felnőtt Sandra mennyire tud felelősséget vállalni önmagáért. Abban is megegyeztek, hogy a családsegítő különböző társas rendezvényeire azért meghívják a lányt. A pártfogó felügyelő pedig kijelentette: a felmérés ideje alatt nem tart kapcsolatot vele.

Jeremy intézetbe kerülésével egyidőben derült ki, hogy Sandra három hónapos terhes. Új megállapodást kötöttek, miszerint a felmérés feladata nemcsak a Jeremy jövőjét illető javaslat kidolgozása, hanem arról is határozniuk kell, hogy szükséges lesz-e valamilyen törvényes intézkedés, mikor a születendő gyerek megérkezik. Megegyeztek, hogy a védőnő szerepe ezalatt az idő alatt minimális, hiszen a gyerek intézetben van, de Sandrának szüksége lehet a tanácsára a terhességgel kapcsolatban.

Az előkészítő munka: a terep megtisztítása alapvető fontosságú, mivel helyet ad annak, hogy sokkal tisztább képet alkothassunk a család saját erőforrásairól, mivel csökkenti /de nem szünteti meg/ a szervezetek közötti konfliktusok és manipuláció lehetőségét.

A terapeuta-team megalakítása

A gyámügyi előadó javaslatára a felmérés elvégzésére ad hoc-teamet hoztak létre. /Az ad hoc-teamekkel kapcsolatos kérdéseket bővebben tárgyaljuk a 4. fejezetben./ Fontos kipróbálni az így létrejött team életképességét, mielőtt az elkezd a családdal dolgozni. Ebben az esetben a szociális osztály képviselője korábban sikeres ad hoc-teamekben vett részt. Az első megbeszélés során a szerepeket a következőképpen határozták meg: M. D./az NSPCC részéről/és K. D./a gyámügy részéről/ terapeutaként, P. D. konzultánsként vesz részt a munkában.

A felmérés négy hónapig tartott /a tizediktől a tizennegyedik hónapig/, és tizennégy ülésben, az NSPCC helyiségében zajlott. Három elkülönülő szakaszból állt: /a/ az első négy ülésen az elköteleződés kérdését vizsgálták, /b/ ezt hét egyéni ülés követte speciális terápiás fókusszal, /c/majd három ülés együtt Sandrával és Jeremyvel.

Az elkötelezettség

A felmérés ill. Sandra szempontjából fontos volt tisztázni Dávid szerepét. Az első ülésen mindkét felnőtt részt vett, és egyfelől világosan bebizonyosodott, hogy szándékuk megakadályozni egymást abban, hogy a másik nevelje Jeremyt, másrészt nyilvánvalóvá vált kapcsolatuk negatív és kölcsönösen provokatív jellege. Dávid határozottan ragaszkodott ahhoz a döntéséhez, hogy külön eljárást indít, és csak azért járt az ülésekre, hogy versengjen Sandrával, a másik szülővel. Világosan kimondta: egyáltalán nincs meggyőződve arról, hogy a lány valaha is elfogadható anyja lesz Jeremynek.

Sandra idegenkedett attól, hogy Daviddal együtt vegyen részt az üléseken. A saját problémáival akart foglalkozni, és nem akarta, hogy a fiú ennek részese legyen. Dávid nem állt mellette, és ő attól félt, hogy olyan anyagot szolgáltat, amit a fiú majd felhasználhat ellene a félelmetes jogi procedúra folyamán. A team úgy döntött, hogy kezdjék el a felmérési munkát Sandrával egyedül, mivel Dávid inkább szerette volna változatlanul hagyni a dolgokat, és azt gondolta, hogy kénye-kedve szerint ki- és bejárthat az üléseken, ahogy ez neki éppen megfelel – így Sandrával egyetértésben kizárták őt az ülésekről.

MÁSODIK ÜLÉS /VEZETTE M.D. ÉS K.D., P.D. KONZULTÁCIÓJÁVAL/

Előzetesen megállapodtak, hogy az ülés mindenekelőtt a szobán belül „itt és most” zajló folyamatokra fog koncentrálni. Jól ismerték Sandra manipulatív készségét és azt, hogy milyen sok segítőtje volt előzőleg. Ezért nagyon fontosnak tartották, hogy húzzanak egy „alpvonalat”, melyhez viszonyítva később mérhető lesz a team felé irányuló attitűdök és a magatartás változása. Hamar nyilvánvalóvá vált, hogy a „kupamérkőzéseken való részvételért” való terápiás küzdelem készülődik. M.D. és Sandra harcba keveredett azon, hogy a lány visszautasította, hogy becsülje meg, hány pszichiátert látott már. Sandra minden alkalmat megragadott, hogy előző segítői hibáit felrója. Pl. „Mikor gyerek voltam, a szociális munkások megengedték, hogy be- és kikerüljek az intézetből, ahelyett, hogy a mamámat rendbe hozták volna, mielőtt hazamegyek.”

Lehetetlen volt semmibe venni megjegyzései jelentőségét, jelenlegi helyzetéből: neki volt szüksége arra, hogy rendbe hozzák, mielőtt Jeremy hazatérhet. Milyen keményen képes dolgozni ezért? Vagy egyszerűen azt várja, hogy a segítők dolgozzanak keményen, hogy megváltoztassák őt?

A terapeuták Sandrával közösen feltártak még egy fontos folyamatot: előző kapcsolatait segítőivel. Sandra felismerte, hogy mindig is játszmát játszott azzal a szakemberrel, aki megpróbált közel kerülni hozzá: „Nem engedtem őket... aztán fel is adták”.

K.D.: Örölsz, mikor megállapítod, hogy az emberek rosszak, örömet leled ebben.

Sandra: Az emberek rosszak, nem tudom, miért.

Felismerve azt a folyamatot, melyben Sandra legyőzte előző segítőinek egész sorát, K.D. /stratégiai szempontból provokálva/ kijelentette, hogy Sandra le tudná győzni ezt a teamet is. A stratégiai beavatkozás értéke egy ilyen ügyes kliens esetében megmutatkozott a felmérés során. Sandra nem tudott ellenállni a kihívásnak: „Hogy tud akkor segíteni nekem, ha ilyen rossz véleménnyel van önmagáról?” A feszültség fokozódott, mikor M. D. elejtett egy megjegyzést arról, milyen szúrós magatartásra számít a team Sandrától a felmérés folyamán. A lány robbanékonyan és mérgesen reagált: Felállt, hogy kimenjen: „Maguk játszanak itt velem... fel kell ahhoz nőni...Maguk nem fognak ki rajtam!”

Ekkor jól látható lett a terápia alapját képező küzdelem, mely meghatározta az ülést: és Sandra megmutatta az erejét. Bár fontos volt észrevenni azt is, ahogy Sandra kivetíti saját belső harcát a terapeutákra, és szintén érezhető volt, ahogy később saját maga is felismeri ezt:

Sandra: Tudom, hogy maguk ketten csak azt akarják, ami Jeremynek a legjobb.

M.D.: De a lelked mélyén azt hiszed, hogy már döntöttünk.

Sandra: De én vissza akarom kapni őt.

A szünetben a konzulens megjegyezte, hogy túlnyomórészt Sandra irányította az ülést, mivel sokkal jobban játszmázik, mint a két terapeuta együttvéve. Az ülés nagyon kényelmes volt számára: nagyon könnyen alkalmazhatta a terápiás hatásokat semlegesítő skilljeit. Sokkal kevésbé érezte jól magát, mikor futólag kapcsolatba került saját belső ambivalenciájával. A terapeuták kifejtették, hogy a felmérés egyik kimenetele az lehet, hogy a végén Jeremy hazatér, és ezért érezte Sandra kényelmetlenül magát. Ő inkább „a team áldozata” szerepet szerette volna eljátszani, akinek nem engedik meg, hogy Jeremy hazatérjen – semhogy szembe kelljen néznie azokkal a fájdalmas dolgokkal, melyek szükségesek a változáshoz. Az ülés azzal végződött, hogy megadták a következő ülések időpontját és elmondták, hogy legközelebbi alkalommal a felmérés időszakára kötendő megállapodást fogják megbeszélni.

Fejlemények

Rögtön ez után az ülés után Sandra felvette a kapcsolatot a családsegítő központtal, és mérgesen panaszkodott az NSPCC-team viselkedéséről – nem értik meg őt úgy, ahogy a családsegítők

megértették. A családsegítő munkatársait sikerült behúzni a csőbe: néhányszor felhívták az NSPCC-team tagjait, és kérték, hogy próbálják meg megnyugtatni, lecsendesíteni Sandrát. A csoport elutasította ezt a kérést, minek hatására frusztrált és ingerült lett a két szervezet kapcsolata. Ezért elhatározták, hogy elhalasztják a következő egyéni ülést, és helyette a megadott időpontban újabb családi és segítői ülést tartanak. Sandra felszínre hozta, felerősítette a szervezetek közötti ellentéteket, és élni akart velük az elkövetkezőkben. Az ülés lehetővé tette a kiújult konfliktusok áttekintését.

A MÁSODIK CSALÁD-INTÉZMÉNYEK ÜLÉS /HARMADIK ÜLÉS, TIZENEGYEDIK HÓNAP/

Követve azt az alapelvet, hogy az esettel elakadt rendszerek meta-beavatkozást igényelnek, a konzulens az ülés összehívására és vezetésére egy másik NSPCC tagot, J.W-t kérte fel, aki eddig nem vett részt az esettel kapcsolatos munkában. Fontos volt, hogy a terapeuta-csoportot nem nyomta a felelősség, hogy „meg kell oldania” a problémát. A többi szereplővel azonos szinten, tehát a külső beavatkozás alanyaként vehettek részt az ülésen.

A vezetőnek nem okozott nehézséget, hogy az itt és most folyamatok vizsgálatára irányítsa a figyelmet, és az ülés hamarosan indulatos, feszült, de produktív lett. Minden résztvevő élt a lehetőséggel, hogy elmondja, mi az oka frusztráltságának, ingerültségének, és miért érzi sebezhetőnek magát. Aztán arról beszéltek, hogy milyen mítoszok tapadnak az egyes intézményekhez, illetve milyennek látják őket.

M. D. stratégiai okokból Sandrát állította a kérdések középpontjába: „Mit gondol rólunk így együtt, Sandra? Vitatkozunk, s nem vagyunk képesek megoldani semmit.”

Sandra ismét nem tudott ellenállni a kihívásnak és így válaszolt: „Nem hiszem, hogy mindannyian tudják, mit csinálnak.”

A konzulens és az ülés vezetője úgy döntöttek, hogy az első viharos időszak után ki kell tűzni valamilyen célt. A feladat adott volt: harminc perc maradt, hogy külön-külön és együtt olyan kölcsönösen elfogadható kapcsolatokat alakítsanak ki, melyek lehetővé teszik a felmérés folytatását. A hangulat megváltozott: a csoportkohézió erősödött, s ebben Sandra is teljes mértékig részt vett. A kitisztult levegő lehetővé tette, hogy gyorsan tiszta viszonyokat teremtsenek: mindenki nyíltan képviselhetette az álláspontját, illetve elmondhatta, hogy mit vár a többi résztvevőtől. Megegyeztek, hogy Sandra csak korlátozott mértékig kapcsolódik a családsegítőhöz, ahol a munkatársak nem fognak reagálni az ülések közötti „kríziseire”, és a lány nem fog belekeverni az ügybe más szervezeteket a felmérés ideje alatt.

Az ülés megbeszélése

A résztvevő szakemberek úgy érezték, hogy az ülés terápiás szempontból a különböző szervezetek felpörgése ellenére is fontos volt Sandrának. A lány mindvégig figyelemmel követte az eseményeket, és az ülés végére is energikus maradt, mikor a körülötte lévő szakemberek már kimerültek. Tisztán megértette az üzenetet, hogy a felmérés során azt várják tőle, hogy következetesebben fékezze meg viselkedése provokatív és manipulatív vonásait. A csoport kevésbé volt biztos abban, hogy milyen lesz Sandra magatartása az elkövetkező időkben. Lehet, hogy rátesz még egy lapáttal, és ismerve viselkedési repertoárját, a szó szoros értelmében minden megtörténhet. Másrésztől világosan látszott az a lehetőség is, hogy – mivel játszmáit nyíltan megnevezték – lecsillapodik a közös munka során. Csupán a következő napokban és hetekben tanúsított magatartása jelzi majd, merrefelé halad. Ez Sandrán állt. A felmérés már folyamatban volt..

NEGYEDIK ÜLÉS (EGY HÉTTEL KÉSŐBB)

K.D. betegség miatt nem volt jelen, ami váratlan, de jelentős változás volt. Így M.D. foglalkozott egyedül Sandrával, P.D. tanácsai segítségével. Ez döntő fontosságú ülés volt, mely a felméréssel kapcsolatos megállapodásra koncentrált, s ekkor felszínre került a lány további rejtett ellenállása is.

A felmérés időszakára a következő megállapodást kötötték:

1. A felmérés célja, hogy javaslatot tehessenek Jeremy, illetve Sandra születendő gyermeke jövőjét illetően.
2. A felmérés időszaka legalább három hónap.
3. Hetente tartanak üléseket az NSPCC gyermekvédelmi csoportjánál. A terapeutáknak nyújtandó konzultáció céljából egyikük detektívükrön keresztül figyeli az üléseket. Sandra hozzájárul ahhoz, hogy videóra rögzítsék az üléseket.
4. Sandra együttműködik a felmérési folyamatban, melynek során részletesen megvizsgálják hátterét: előző kapcsolatait illetve jelenlegi családi életét és viszonyait.
5. Feltárják előző segítőivel való kapcsolatait, valamint, hogy mennyire képes független, felnőtt életet élni.
6. A családsegítő központ, mely korábban terápiás segítséget nyújtott, a felmérés időszakában csak társadalmi tevékenységet és kapcsolatokat kínál fel. Sandra eldöntheti, hogy él-e ezekkel a lehetőségekkel, vagy sem.
7. Sandra hétfő és szerda délutánonként látogathatja Jeremyt a nevelőotthonban. Ha ezen változtatni szeretne, azt előzőleg meg kell beszélnie az otthon dolgozóival. Sandra egyetért azzal, hogy a nevelőotthonban mindig normálisan kell viselkednie.
8. Ha szükséges, más, távolabbi családtagokat is megkérnek, vegyenek részt az üléseken.
9. Néhány ülésen Jeremy is jelen lehet.
10. Az ülések illetve Jeremy látogatása során felmerülő utazási költségeket Sandra visszakapja.

Sandra kezdetben ellenezte azt a lehetőséget, hogy anyját is megkérhetik, hogy vegyen részt az üléseken, de mikor M.D. elkezdett ezzel az ellenállással foglalkozni, az fokozatosan el is tűnt. Miután a megállapodás minden pontjával egyetértett, M.D. elkezdte feltárni Sandrával azokat a lehetőségeket, ahogy a lány szabotálhatja a megállapodást. Sandra ekkor hirtelen és nagy buzgalommal előkapott a táskájából egy fényképet, amin ő volt gyerekkorában, engedte, hogy M.D. néhány pillanatig nézhesse, majd ugyanolyan hirtelen visszarántotta. Az ülés következő harminc percében kizárólag ezzel az eseménnyel foglalkoztak, és kemény terápiás csatát vívtak, mivel a terapeuta azt kérte, hogy a fotó maradjon úgy, hogy láthassa mind ő, mind a tükör mögött ülő konzulens.

A történetből tisztán lehetett látni, hogy a lényeg – amint Sandrát figyelik és metaforikusan megérintik – döntő jelentőségű számára. Ezzel együtt cselekedetének folyamata -megmutatta a fényképet (egy kicsit saját magából), majd visszavonta – ebben a szakaszban ugyanolyan fontos volt. A terapeuta kizárólag a visszavonás folyamatára koncentrált. Hosszú és feszült mélypont következett. Sikerült elkerülniük az ilyen körülmények között szokásos erős kísértést, hogy feladják, kitérjenek, vagy egy kevésbé vitás tartalmú kérdésre váltsanak. Elkerülni a konfliktust – inkább, mint feltárni, és őszintén megbeszélni az érintett folyamatokat – azt jelenti, hogy komoly terápiás lehetőségeket vesztegetünk el – bár kétségtelenül kellemesebb ülésekhez vezet.

Sandra azonban kezdett megváltozni.

M.D.: Ezek a fotók megmutatják, mennyire tudsz másokkal megosztani valamit ... Lehet, hogy több időre van szükséged ehhez, mint amennyi ma a rendelkezésünkre áll... Letehetnéd a fényképet az

asztalra... a kamera felé fordítva...(Testtartása jelzi, hogy ez az egyetlen lehetőség arra, hogy kimásszanak abból, amibe beleragadtak, és most Sandrának kell cselekednie.)

Sandra: Inkább csinálnék valami mást.

M.D.: (megvonva a vállát) Igen, de ez az én szobám.

Sandra: (mérgesen) Ez gyerekes...Ez az én szobám... Nem csak a magáé!

M.D.: (nevet)

Sandra: (mérgesen) Miért nevet?

M.D. Néha az emberek szórakoztató dolgokat mondanak. Úgy éreztem, mintha az anyám lennél és leszúrnál... De most komolyan – ez inkább az én szobám, mint a tied.

Sandra: (vitatkozni kezd) Azt hittem, hogy Davidról és Jeremyről fogunk beszélni, de még egyszer sem kérdezett róluk.

M.D.: Vitatkozhatunk is, ha akarsz, de ez nagyon messzire visz bennünket attól a nagyon fontos kérdéstől, hogy mennyire vagy már képes megosztani a dolgokat... minthogy kezdesz mérges lenni, lehet hogy rád jön a dühroham – menj és panaszkodj a családsegítőknél.

Sandra: Mást fogok csinálni.

M.D.: Szélesebb a repertoárod, mint amit én követni tudok. Mindig komoly erőfeszítésembe kerül, hogy lépést tartsak veled.

M.D. megjegyezte, hogy az ülés „nagyon produktív volt”, legalább tisztán látja a különbséget aközött, amit Sandra mond (hogy nyílt lesz), és aközött, amit valójában tesz. Sandra mérgesen reagált, előszedte az összes fényképet a táskájából és az asztalra dobta, rágyújtott egy cigarettára, és sírni kezdett. Ekkor a konzulens, akivel a terapeuta fülhallgatóval összeköttetésben volt, beszólt, hogy a sírásra koncentráljon inkább, mint a képekre. Ettől kezdve az egész ülés – és valójában az egész felmérés – azt tükrözte vissza, hogy Sandra most már valóban motivált a munkára, hiszen megkísérelt valamilyen jelentést adni múltjának, identitásának és viselkedésének. Ezen az ülésen elvesztette az erejét, hogy harcoljon, ellenben jelentős szabadságra tett szert azzal, hogy már nem a régi kontrolláló és manipulatív módon viszonyult segítőihez.

Ugyanezen az ülésen később egészen megváltozott hangulatban beszélt Jeremyről: „Azt akartam, hogy tiszta legyen, udvarias és boldog – tudtam, már mikor megszületett, hogy ez rossz – nem szerettem őt, nem megfelelően szerettem – azt szerettem, amit én fogok érte tenni, nem amilyen ő lehet... Nem adnám vissza Jeremyt valakinek, aki így viselkedik, mint én.”

Az ülés megbeszélése

Mind a terapeuta, mind a konzulens érezte ennek az ülésnek a jelentőségét. A felelősséget következetesen visszahárító és egyfolytában a szobában zajló folyamat konfliktusos természetére koncentrálnó terápiai technika következtében Sandra végül is egy jelentős lépést tett: vállalta a kockázatot, hogy abbahagyja a harcot, és elkezdje megosztani a saját erőtlenségével és sebezhetőségével kapcsolatos érzéseket.

Tudták, hogy ugyanilyen fontos az is, miként fog ezután az ülés után viselkedni.. Három lehetőséggel számoltak: 1. ismét elkezd az intézményeket agresszíven manipulálni, 2. összeomlik, esetleg öndestruktív magatartáshoz folyamodik, 3. lecsillapodik, rendszeresen látogatja az üléseket, és tovább folytatja az épp elkezdett terápiai változásokat.

Hét „motivált” egyéni ülés

Sandra száz százalékosan lecsillapodott az ülések ill. a nevelőotthoni láthatások során, és többé nem próbált belekeverni az ügybe más intézményeket. A következő két ülésen a fókusz finoman, de határozottan áthelyezték a „Visszaengedi a csoport Sandrához Jeremyt?” kérdésről az ennél sokkal

lényegesebb kérdésre, mely beismerte harcát kettős érzelmeivel: „Egyértelmű, hogy vissza akarja kapni a gyereket?”. A hetedik ülés végéig – melyeket M.D. vezetett egyedül, K.D. P.D.-hez csatlakozott, mint konzulens – Sandra rendkívüli fejlődést tanúsított. Bizonyos események és kapcsolatok felidézése során – főként az ellene elkövetett szexuális erőszak háttérével kapcsolatosan – átélte néhány katartikusan fájdalmas és haraggal teli élményt.

A terápiás csoport szerkezete, amelyben folyamatos (bár rendszerint visszafogott) konzultációt biztosítottunk, alapvető szerepet játszott abban, hogy a heves és megrendítő ülések során át a terapeuta egy egyre melegebb, de semleges pozíciót tudjon fenntartani. A feladat Sandráé volt, és ő elvégezte. A terápiás csoport megfelelő ösztönzést kívánt adni Sandrának (és időnként kemény kihívást is) az érzelmi rizikó vállalásához. Arra azonban ügyeltek, nehogy ez a nyomás üldözéssé váljon. Hasonlóképpen emberi reakció volt az is, ahogy Sandra fájdalma megérintette őket, de végül is nem lett volna segítség a lány számára, ha megmentik ettől.

Az ülések során Sandrában kialakult az a képesség, hogy átélje saját fájdalmas élményeit, ahelyett, hogy elfojtaná és mániás viselkedéssel helyettesítené őket. Elkezdett egy kép kialakulni az „egész” Sandráról, saját életéhez kapcsolódó reális, lényegében pozitív érzelmekkel, és a lány kezdte lehetségesnek érezni, hogy függetlenedjék a múltjától. Sokkal helyénvalóbban és következetesebben kezdte irányítani fontos emberi kapcsolatait, kiváltképp Jeremyvel, Daviddal és az édesanyjával. Jellemző módon – és ez nem lesz meglepő a családterápiában jártas olvasónak – Dávid és Sandra anyja nem örültek annak a változásnak, amit a lánynál tapasztaltak.

A családfa megrajzolásakor kiderült, hogy – mivel gyermekkorában szexuális erőszak áldozata lett – egy csomó feldolgozatlan, kifejezetlen, zavaró érzelm gyűlt össze Sandrában anyjával kapcsolatban. Gestalt kifejezésekkel leírva ez egy fontos, befejezetlen ügylet volt, mely ártalmasan hatott a későbbi életére és emberi kapcsolataiban való viselkedésére. Az utolsó két egyéni ülést ezeknek a hatásoknak a feldolgozására fordították. Ez a szakasz, melyeket annak az élménynek a feldolgozásával töltöttek, hogy Sandra szexuális erőszak áldozata lett és sem a család, sem a hivatásos segítők nem védték meg ettől, eleven vádirat volt a rövidlátó és veszélyeztető segítő szakemberekkel szemben. „Nagyon haragszom rájuk...Meg kellett volna akadályozniuk, és nem tettek semmit” – mondta Sandra. „Elmondtam egy tanárnak, hogy mit tett a nevelőapám, és nekem mit kellett csinálnom, de nem hitt nekem... Senkihez sem fordulhattam rajta kívül... Aztán a bíróságra kellett mennie, mert nem jelentette az esetet.” Másutt részletesen beszámolunk olyan családok körében végzett terápiás beavatkozásról, ahol szexuális erőszak történt, és tárgyaljuk azt is, hogy milyen jelentős tényezők befolyásolják az intézmények viselkedését.

Esetmegbeszélés

Az előző ülések során néhányszor megfogalmazódott az a feltételezés, miszerint Sandra bizarr viselkedése kezdetben azt szolgálta, hogy vegyék el tőle Jeremyt, mind rövid, mind hosszú távra. Így meg kellett fontolni azt is, milyen lenne Jeremy jövője egy másik családnál. Az erről való beszélgetés lehetővé tette Sandra számára ambivalenciájának kifejezését éppen azért, hogy az összes lehetőséget – így ezt is -fontolóra vette. Ekkor még nem lehetett kizárni azt az eshetőséget, hogy anya és gyereke megállapodás alapján tartósan külön éljenek. A rehabilitáció lehetőségét fontolgatva fontos volt tisztázni, hogy milyen változások nélkülözhetetlenek Jeremy hazatéréséhez, és melyek azok, melyek pusztán csak a segítők vágyai maradnak. Ebben az időszakban úgy érezték, Sandra megnyugodott, lehiggadt, következetesen pozitív változásokat produkált. Semmi értelme nem lett volna, hogy összes érzelmi problémájának megoldását a gyerek visszaadásának feltételévé tegyék, természetesen amennyiben ezek alapvetően nem érintik Jeremyt. Felajánlották, hogy ezekkel a következő, rehabilitációs időszakban foglalkoznak majd.

E vita során felfigyeltek arra, hogy inkább azt mondták, hogy „Mikor majd Jeremy hazatér”, és nem azt, hogy „Ha Jeremy hazatér”. A csoport – felismerve ezt – rájött, hogy a próbaképpen Való hazabocsátást jobb lenne mihamarabb megvalósítani, mivel a következő gyerek érkezése három hónap múlva várható volt. Úgy érezték, kicsi az esélye annak, hogy Jeremy testi épsége veszélybe kerüljön, ha Sandránál van. Hosszú idő óta nem folytatott már fenyegető, manipulatív játszmákat, melyekben Jeremyt aduként forgatta – sőt, amikor ismét előkerültek, azonnal felismerte és tisztán látta jelentésüket. Ebben a helyzetben fontos volt megfigyelni és megbeszélni, hogyan reagál Sandra arra a hírre, miszerint a team Jeremy hazatérését javasolja. Más családokkal szerzett tapasztalatok azt mutatták, hogy a szülők erre a bejelentésre kiszámíthatatlanul reagálnak. A gyerekekkel szembeni félelmek és elutasító érzelmek hirtelen felélednek, főleg azokban a szülőkben, akik nyíltan vagy burkoltan a gyerekekkel kapcsolatos érzéseik alapvető kettősségével harcoltak. Jól tudták, hogy azok a szülők, akik nem vallják be nyíltan ezt az érzést, a hazaadás javaslatának hírére azonnal megkérdőjelezik, lehetséges-e. Ez a reakció úgy tűnik, burkolt üzenet, hogy a gyerek nem lenne biztonságban, ha hazatérne, ill. hogy nincs helye a családban. Ezeket a reakciókat gondosan meg kell vizsgálni, és nagyon komolyan kell venni.

A team úgy érezte, hogy Sandra kapcsolata Jeremyvel túl hitelesen fejlődött ahhoz, hogy ilyen reakcióval találkozzanak, de mindenesetre gondosan odafigyeltek. Azzal, hogy Jeremy még az új jövevény érkezése előtt hazatér, marad idő arra, hogy megfigyeljék, mennyire lesz képes Sandra egy kisbaba anyjának lenni. A lány aktívan hozzájárult ahhoz, hogy az ülések során feltárják a születendő gyerekekkel kapcsolatos ellentétes érzelmeket. Számításba vette azt a lehetőséget is, hogy Jeremy hazatérését követően a két gyerek gondozása túl nehéz lesz neki. Ebben az esetben Jeremy lesz az elsőbbség, és az újszülöttet örökbe adja. Úgy döntöttek, hogy a következő három ülésre együtt jöjjen Sandra és Jeremy, hogy kapcsolatukat és a lány anyai készségeit behatóbban szemügyre vehessék. Ez kiegészítheti a felmérés időszakában a nevelőotthonban lezajlott láthatások során tapasztaltakat.

HÁROM ÜLÉS ANYÁVAL ÉS GYERMEKÉVEL (TIZENEGYEDIK HÓNAP)

Mire ezekre az ülésekre sor került, Jeremy már 14 hónapos volt, és életének pontosan a felét nevelőotthonban töltötte. A team úgy gondolta, jót tenne anyának és gyerekének egyaránt, ha az egész napot együtt töltenék az NSPCC helyiségében, bár az ülés csak délután kezdődött. A délelőtti folyamán végig egyedül hagyták őket egy meglehetősen spártai módon berendezett szobában, melyben kevés olyan dolog volt, amivel elfoglalhatták magukat, de WC és konyha csatlakozott hozzá. Az ilyen unalom valóban feszült helyzetet hoz létre, így a team jól megfigyelheti Sandra szülői készségeit és ebbéli ügyességét.

A három ülés során a team meglepődve tapasztalta, mennyit javultak a lány anyai képességei, mennyivel magabiztosabb és türelmesebb Jeremyvel szemben. Jeremy néha a fáradtságtól dührohámot kapott, de Sandra ezt teljesen megfelelően kezelte. Nem is látszott feszültnek és frusztrálnak emiatt, holott tisztában volt vele, hogy figyelik. Észrevették, milyen keményen dolgozik, hogy legyőzze túlzott tisztaságigényét, és sokkal gyakorlatiasabban reagált arra, ha Jeremy piszkos lett. Belátta, hogy ha kényszeressége visszatérne, az azt jelezné, hogy ismét nagyfokú stressz-hatás alá került. Elmondta, hogyan fokozta mániás és fenyegető viselkedését más segítők jelenlétében.. „Hülye dolgokat csináltam... Feje tetejére állítottam, így nem tudott lehányi engem...Nem fogtam olyan gyengéden, mint egy kisbabát.. Durva voltam hozzá... Állandóan cseréltem a ruháit... Koszosnak hívtam őt...pedig csak normális volt... És azt hittem, hogy ha nem bánok vele rosszul, akkor nem mehetek a családsegítőbe...Rosszabbul bántam vele ott, mint otthon...”

A rehabilitáció

Abban az esetben, ha próbaképpen hazaengednek egy gyereket, miközben még intézeti gyámság alatt van, a helyi hatóságok annyi feltételt szabhatnak védelme érdekében, amennyit szükségesnek tartanak. Ez a team a rehabilitáció időszakára egy olyan szerződésformát használ, mely ezt az időszakot általában úgy értelmezi, mint a felmérés második szakaszát. Ekkor rendszerint abból indulnak ki, hogy a gyerek alapvetően biztonságban van a szülőnél, a megmaradt problémák a gyerek fejlődésével, illetve a vele való bánásmóddal kapcsolatosak. Gyakran érezzük azt, hogy ezek a problémák csak úgy oldhatók meg, ha folytatjuk a munkát akkor is, mikor a gyerek már teljes időben otthon van. Korlátozottabbak a terápia lehetőségei, ha a gyerek egyidőben többféle szülői stílus hatásának van kitéve (pl. természetes szüleiének és a nevelőszüleiének). A gyerek hazatérése ilyen feltételek mellett jó próbája a természetes szülői képességeknek (és annak, hogy tudnak-e élni a felajánlott segítséggel), mivel a nemrégiben bekövetkezett változás hatására a gyerek valószínűleg bizonyos mértékig visszafejlődik, illetve próbára teszi szüleit. Ez a szerződés rendszerint azt ajánlja a szülőknek, hogy dolgozzanak tovább a végső cél érdekében: hogy visszakapják szülői jogaikat, és lezárják az eljárást.

Magát a szerződést, illetve azokat kérdéseket, melyek a munkának ebben a szakaszában merültek fel, e könyv 7. fejezete tárgyalja, ott olvasható maga a szerződés szövege is. Mikor e szerződés ügyében megegyezés született a családdal, fontos újra összehívni egy eset-konferenciát, hogy az érintett intézmények halljanak a team munkájáról, ismerjék meg javaslatát és reagálni tudjanak rá.

ÖTÖDIK ESET-KONFERENCIA (TIZENÖTÖDIK HÓNAP)

A team a felmérés folyamatát részletesen ismertette a különböző szakmák képviselőiből álló csoportnak. Összefoglalták a munka tartalmát és a megfigyelt lényeges folyamatokat, és azt állították, hogy Sandra alapvetően megváltozott. Ezzel együtt, de egyforma hangsúllyal az is jelezték, hogy maradtak nehézségek. Előre látható, hogy a jövőben is lesznek problémák, és vázolták, miként kíván a team ezekkel megbirkózni ebben a szakaszban.

Fontos volt megtudniuk a többi intézménytől, hogy azok a változások, melyeket ők megfigyeltek Sandrán, a többi intézménnyel való kapcsolatában is megjelentek-e. A konferencia résztvevőinek határozottan az volt a véleménye, hogy Sandra kifejezetten megváltozott. A szociális osztály hivatalosan is elfogadta a team javaslatát, hogy Jeremyt próbaképpen adják haza a szerződésben rögzített feltételek szerint. A konferencia a teamnek azzal a javaslatával is egyetértett, hogy a születendő gyerekkel kapcsolatban semmiféle hivatalos intézkedés nem szükséges.

Lényeges volt észrevenni azt is, hogy kiújulhatnak az intézmények közötti konfliktusok, ha Jeremy visszatér Sandrához. Így minden szakembert megkértek, hogy pontosan határozza meg, mi lesz az ő szerepe. A családsegítő munkatársai egyértelműen kijelentették: szigorúan szabályozni fogják, hogy Sandra hetente kétszer jöhet a családsegítőbe. Minden intézmény egyetértett azzal, hogy bármi fontos probléma felmerül, azzal az NSPCC-team foglalkozzon, mely a rehabilitáció időszakában továbbra is foglalkozik majd Sandrával és Jeremyvel.

A harmadik család – intézmények találkozó

Az esetkonferenciát követően a team azonnal összehívott egy olyan találkozót, ahol az esetben közvetlenül résztvevő segítők újra találkozhattak Sandrával. A gyűlés célja az volt, hogy Sandra teljesen megértse, milyen feltételekkel térhet Jeremy haza, és hogy lássa, hogy a segítők egységes álláspontot képviselnek vele szemben. Minden segítő világosan és a helyzetnek megfelelően elmondta

a lánynak, hogy milyen segítség az, amit ajánl neki, és mi az, amit nem. Ez különösen fontos volt ebben az esetben, mivel Sandra korábban irgalmatlanul kihasználta a szakmai szerepek összezavarodását ill. a szakmák közötti ellentéteket. Minden oldalról hangsúlyozták: az ő dolga Jeremy elfogadható szintű ellátása, és semmilyen módon nem fogják eltérni, hogy újra kezdje veszélyes játszmáit a gyerekekkel és manipulatív játszmáit a segítő intézményekkel.

A konzulens megfigyelése szerint ennek az összejövételnek a légköre éles ellentétben állt az előzőével, melyet a felmérés kezdetén tartottak. Jól látszott, hogy nemcsak Sandra változott meg. Minden segítő beszámolója növekvő magabiztosságot és kompetenciát tükrözött. Sandra sokat tanult, és jelentősen megváltozott, de segítői is.

ELEMZÉS: AZ ÖT RENDSZER HATÁSA

A család rendszere

A családterápiával foglalkozóknak csalódást okozhat, hogy terjedelmi okok miatt elmaradt Sandra családban elfoglalt helyének rendszer-szemléletű bemutatása. Főként lehetetlen volt leírni a barátjával való összetett kapcsolatát, ill. Dávid családjának hatását, vagy a lány folyamatosan változó kapcsolatát édesanyjával.

Mindezzel együtt nem sokat vesztett az olvasó, aki – ha bármilyen tapasztalata van ilyen zűrös családokkal – e rövid leírás alapján el tudja képzelni, hogy miféle erők működtek ebben az esetben. Sandra a manipuláló és játszmázó képességét gyerekként fejlesztette ki a családjában, melyet az jellemzett, hogy a kapcsolatok kaotikusak voltak és gyorsan változtak, a felnőttek igényeit helyezték előtérbe, a családtagok igen zavaró többértelmű üzeneteket küldtek, és kettős kötések alakítottak ki egymással. Sandra felnőtt kapcsolataira még mindig hatottak ezek az élmények, különösen Daviddal szemben voltak ambivalens és ellentétes érzelmei: egyszerre vágyott a közelségére, de távol is akarta tartani a fiút. Pontosan ezek az érzések húzódtak meg kezdetben a Jeremyvel való bizarr viselkedése ill. kapcsolata hátterében. A terápiás munka erre a területre koncentrált, és sikerült is jelentős változást elérni. A családterapeuták sokszor kényelmetlenül érzik magukat, ha olyan esettel kell dolgozniuk, ahol gyermekvédelmi eljárás is folyik. A Sandrával végzett munka az alapokat érintő családterápia volt, hiszen az együttműködés során arra koncentráltak, hogy megtalálják azt a családformát, mely élhető a lány számára. Alapvető változás történt, mikor megvizsgálták ambivalens érzéseit azzal kapcsolatban, hogy az ő családja biztosan egy olyan egység-e, mely magában foglalja mind Jeremyt, mind az újabb kisbát.

A terápia rendszere

Részletesen leírtuk, hogy ez a rendszer hogyan vonta be Sandrát egy pontosan kidolgozott felmérési munkába. A legfontosabb üléseken a javasolt munkával szembeni ellenállására koncentráltak. A fényképes ülésen nyomatékot adtak a terapeuta döntésének, hogy feltárják a konfliktust és a harcban álló erőket ahelyett, hogy elsimítanák a dolgot és ily módon elkerülnék a konfliktust.

E terápiás módszer lényege, hogy úgy tekinti ezeket az incidenseket, melyekben megismétlődik az, ahogy a kliens többi kapcsolatában az erőre és a bizalomra reagál. Bár a terapeuta az „itt és most”-ra koncentrált, ebben az esetben nem ez volt a legfontosabb. Azzal kellett foglalkozniuk, hogy milyen tapasztalatainak vannak Sandrának a kontrollal kapcsolatban: milyen az, mikor őfölte uralkodtak (ilyen volt pl. az elszenvedett szexuális erőszak), milyen az, mikor ő kontrollálja az eseményeket (ahogyan az intézményeket riogatta), és milyen az, mikor valami kicsúszik az ellenőrzése alól (ilyen volt a Jeremyvel való kapcsolata kezdetben). A felmérés során Sandra erős határokkal találkozott, ami azelőtt – úgy látszik – még nem fordult elő vele. Azzal, hogy elfogadta az irányítást (egyszer próbára

tette és megtapasztalhatta, hogy valóban erős), egy olyan kapcsolat részese lett, melyben a kontrollnak – hogy te irányítasz vagy téged irányítanak – nincs mindenek feletti jelentősége. Mivel nem kellett a hatalomért harcolnia, hozzáfoghatott ahhoz, hogy mindenekelőtt összezavarodott identitásának problémáival foglalkozzon, figyelembe vegye valódi érzelmi szükségleteit, és ráébredjen, hogy hogyan akadályozta meg eddig, hogy ezek kielégüljenek

A terapeuta-team rendszere

Az elbeszélés során mindeddig csak futólag említettük, pedig a terapeuták team-munkája alapvető jelentőségű az ilyen munkánál. A konzulens támogatja a terapeutát, hogy az el tudja látni nehéz feladatát: az erős érzelmekkel és összetett hatásokkal szemben nyitott maradjon, megtartva metahelyzetét. A terapeuta számára két fő veszély van. Az egyik az, hogy ő is belebonyolódik a család viszonyaiba, a másik pedig, hogy teljesen kívülálló marad azokkal szemben. Ha túlságosan is azonosul a felmerülő érzelmekkel, belebonyolódik az esetbe, és ugyanolyan tehetetlenné válik, mint a kliens.

A hatékony terapeuták sem védettek ezzel a nyomással szemben, de nem őrizhetik meg hatékonyságukat hosszú távon, ha – az egyenlőség elvi alapján – megengedik maguknak, hogy ugyanúgy érezzenek, mint a klienseik. Kétségtelen, hogy a kliens ekkor úgy érzi, hogy megértik, elismeri (és méltányolja) a terapeuta érzékenységét, de az is kétségtelen, hogy ebben az esetben kevés változik a kliens életében. Megváltozik viszont a terapeuta élete: kiég, hamar kiábrándul, letargikus vagy zaklatott lesz, vagy még rosszabbul jár. Minden terapeuta tudatosan vagy tudattalanul saját szükségletei kielégítésére törekszik a terápia során. Ez mind az alkotó jellegű találkozás, mind a jelentős kártétel lehetőségét is magában hordja. A segítők felelőssége terápiás kontextusban megismerni saját szükségleteiket, mielőtt felhasználnák ezeket egy másik emberrel folytatott terápiás kapcsolatban.

A második veszély az, hogy a terapeuta nagyon távol tartja magát a kliens érzelmeitől. Ez megnyilvánulhat abban, ha túl merev az ülések programja, ha túl sok figyelmet szentel az előre meghatározott feladatnak a szobában ott és akkor zajló folyamatok feldolgozásának rovására. Bármely beszélgetésben – annak ellenére, hogy fontos a felkészülés – hasznos, ha kezdetben azokra a dolgokra koncentrálnunk, melyek abban a pillanatban fontosak. Lehet, hogy maradt valami „befejezetlen ügylet” az előző ülésről, vagy történhetett valami új és váratlan dolog. Azok a terapeuták, akik mereven kötik magukat az előre elkészített napirendhez vagy változtathatatlan feltételezésekhez, gyorsan elvesztik azt a lehetőséget, hogy változást hozzanak létre – olyan légkört teremtenek, melyben a kliens elszigeteltnek érzi magát.

Extrém esetekben ez azt is eredményezheti, hogy a terapeuta a veszélyes jelenségekkel kapcsolatban üldöző és visszautasító lesz, lehetetlen és kudarcokat erősítő feladatokat ad kliensének. Ezt a viselkedést a tapasztalatlanság okozhatja, összefonódva a terapeuta saját fel nem ismert projekcióival és annak a bizonyos személyiségnek vagy családnak a vonzásával, melyre a terapeuta érzékeny.

AZ INTÉZMÉNYEK KÖZÖTTI RENDSZER, ILLETVE A CSALÁD – INTÉZMÉNYEK RENDSZERE

Az elbeszélés során említettük, hogy a kerekasztal-beszélgetést az intézmények közötti, illetve a család – intézmények viszonyába való beavatkozás eszközeként használtuk, mikor a munkát terméketlennek éreztük, bizonyos dolgok ismétlődtek, vagy megakadtunk az esettel. Ekkor lehetséges – az intézmények közötti szakmai és politikai különbségek és konfliktusok részletes leírása nélkül – valamiféle képet kapni arról, hogy ezek a dolgok hogy hatottak az egész csoport problémamegoldó tevékenységére.

Ha az olvasó legközelebb egy heves eset-konferencián vesz részt, akkor lehet, hogy ott is ugyanezek az erők működnek. Ekkor különös figyelmet érdemes szentelni a különböző intézmények között lejátszódó folyamatoknak, ül. annak, hogy ez hogyan befolyásolja magatartásunkat és attitűdjeinket, miközben látszólag teljesen a családra koncentrálunk. Úgy érezheti, hogy ezek a folyamatok nem segítenek, mivel a család és az igénybe vehető szolgáltatások percepciójába ellenséges érzelmek keverednek, sőt veszélyesek lehetnek, mivel az intézmények rejtett céljai miatt a gyerek veszélyben maradhat.

Adjuk ehhez még hozzá a szóban forgó család szerepét, és emlékezzünk arra a jelenségre, hogy az intézmények viszonyában gyakran visszatükröződik a család belső dinamikája: a szervezetek ugyanúgy harcba keveredhetnek egymással, mint ahogy ez magán a családon belül szokásos. Az intézmény-közötti kapcsolatok, kiváltképp, ahogy egy eset-konferencián megjelennek, gyakran visszatükrözik a családon belül lejátszódó dolgokat. A konferencián felmerülő konfliktusok a szülők közötti, vagy a szülők és gyerekek közötti ellentéteket tükrözhetik, ahol a hivatásos segítők egy-egy családtagot „képviselve” vesznek részt a harcban. Az is előfordulhat, hogy egy segítő egy bizonyos családtag helyzetét tükrözve bűnbakká válik vagy bűnösként viselkedik a konferencián, vagy a konferencia összes résztvevője ugyanúgy kínlódhat, ahogy legtöbbször a család szokott. Egy olyan konferencia például, amely egy elhanyagolt gyerekről szól, elmulaszthatja, hogy bármit tegyen egy régóta elhanyagolt gyerek védelme érdekében.

Kockáztassa meg: kérjen engedélyt, hívjon össze egy kerekasztal-megbeszélést, és győződjön meg arról, hogy a fontos kérdések mások, mint a család viselkedése.

Sandra és Jeremy: Befejezés

Jeremy három héttel az új baba születése előtt próbaképpen visszakerült Sandrához. Annak ellenére, hogy Sandra a terhesség alatt végig ambivalens érzelmekkel viszonyult a leendő gyerekhez, attól a pillanattól kezdve, hogy megszületett, az örökbeadás kérdése soha többet nem merült fel. Hamar kiengedték őket a kórházból, és hazamehettek.

Az NSPCC team az erre az időszakra vonatkozó megállapodás értelmében tovább tartotta a családdal a kapcsolatot. A következő kilenc hónap alatt kilenc ülést tartottak Sandra és mindkét gyerek részvételével. Sandra sok nehézséggel küszködött, mint ahogy bármely kétgyerekes, egyedülálló anya ki van téve összeütközéseknek. Volt olyan időszak, mikor nagyon fáradt volt, máskor ingerlékeny és lehangolt állapotba került, és az is előfordult, hogy Jeremyvel való kapcsolata lényegesen feszültebbé vált. De Sandra végig józanul reagált az átélt stresszre, és a vele közvetlen kapcsolatban álló intézményekkel szemben sem viselkedett a korábbihoz hasonló bizarr módon ill. fenyegetően. Nem tért vissza a burkolt kommunikáció sem. Sandra üdítően őszinte maradt: ha torkig volt valamivel, akkor arról beszélt, mikor a gyerekek kívánságaikkal bosszantották, akkor arról panaszkodott, mikor pedig boldog volt, akkor ezt ki is tudta mutatni. Sandra normális anya lett, normális problémákkal.

Közös megegyezés szerint az NSPCC-vel való kapcsolat lezárult. Sandra a megállapodás szerint járt a családsegítőbe. 12 hónappal azután, hogy az NSPCC-vel való munka befejeződött, a team javaslatot tett a fiatalkorúak bíróságának, hogy a Jeremyvel kapcsolatos eljárást szüntesse meg. A könyv írásának idején anya és gyerekei jól vannak, minimális, de magas szintű szakmai segítséget kapnak a családsegítőtől.

Korábban is megjegyeztük, hogy a családban lejárló nagy horderejű folyamatok az esetben résztvevő intézmények működésében és egymás közötti kapcsolatában is visszatükröződhetnek. Kezdetben ezt jól meg lehetett figyelni abban, ahogy a segítő szakemberek Sandra megjósolhatatlan lelki folyamataira és nyilvánvalóan manipulatív magatartására reagáltak. Sandra eleinte súlyos kollektív aggodalmat okozott sok tapasztalt szociális munkásnak. Így nem meglepő az sem,

hogyan a felmérés időszaka után a vele foglalkozó segítők a lány megnövekedett kompetenciáját és magabiztosságát tükrözhetnék vissza.. Hasonlóképpen az intézmények viszonya is sokkal zavartalanabb és sokkal kevésbé polarizált volt ebben az időben, mint a kezdeti eset-konferencia időszakában. A Sandra-val való munka sok dologban pozitív hatással volt az intézményrendszerre, de ennek Sandra nem volt igazán tudatában.

Sandra jelentősen megváltozott, s ez annak az eredménye, ahogy a felmérési munkában részt vett, és ezek a változások a családsegítővel való kapcsolatában megszilárdultak. Feltehetőleg elszabotálta volna a változások lehetőségét, ha a megakadás idején nem változtattak volna a család és intézmények rendszerén. A team annyiban működött közre, hogy olyan keretet és lehetőséget teremtett a lánynak, melyben elvégezhetette ezt a munkát és megváltozhatott.

Naivitás lenne arra következtetni, hogy ezután minden rendben lesz Sandra mint ember és mint szülő körül. Elképzelhető, hogy különböző életszakaszokban további válságokba kerül majd. De az is bizvást elképzelhető, hogy ha komoly problémái lesznek, képes lesz nyíltan és egyszerűen segítséget kérni, és a segítők meghallják, amit mond, és megfelelően reagálnak.

Peggy Papp (1984) mondta ki azt a vitathatatlan igazságot, hogy a hatékony terápia a terapeuta és a kliens együttes erőfeszítésének és kreativitásának eredménye:

„Egy beavatkozás csak akkor lehet briliáns, ha a másik ember briliáns módon él vele... Néha a klienseken múlik, hogy nagyon is evilági beavatkozások transzcendens élményekké válnak (ezek azok, amelyekről írunk), míg máskor teljesen hatástalanok a legzseniálisabb ötletek (ezekről nem szoktunk írni)... És mégis, melyikünk olvasott már olyan esetleírást, melyben a kliens saját maga írja azt a szerepet, amit ő játszott a közös munkában, s ki adna hitelt neki?”

Az NSPCC csoport köszöni és nagyra becsüli Sandra és az intézmények e fejezetben leírt kreatív munkáját.

(Fordította Bányai Emőke)